

Актуальні проблеми іноземної філології: лінгвістика та літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. ; гол. ред. В. А. Зарва. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – Вип. VI. – Ч. 2. – С. 143–150.

УДК – 811.111'01:81'42

Ікалюк Л. М.,
старший викладач кафедри англійської філології,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

СИНТАКСИЧНІ ФУНКЦІЇ ПОРІВНЯЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ ДАВНЬОАНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Анотація

У статті за допомогою методики безпосередніх складників автор виокремлює синтаксичні функції порівняльних конструкцій давньоанглійської мови, застосувавши “перевернуте дерево”. Порівняльні конструкції в досліджуваних текстах давньоанглійської мови виконують функцію підмета, предикатива, додатка, означення та обставини порівняння.

Ключові слова: порівняльна конструкція, давньоанглійська мова, методика безпосередніх складників, синтаксичні функції.

Аннотация

В данной статье с помощью метода анализа непосредственно составляющих автор выделяет синтаксические функции сравнительных конструкций древнеанглийского языка, применив “перевернутое дерево”. Сравнительные конструкции в исследуемых текстах древнеанглийского языка выполняют функцию подлежащего, предикатива, дополнения, определения и обстоятельства сравнения.

Ключевые слова: сравнительная конструкция, древнеанглийский язык, метод анализа непосредственно составляющих, синтаксические функции.

Summary

Applying the immediate constituents analysis, the author studies syntactic functions of Old English comparative constructions with the help of “reversed tree”. In the Old English texts under study, the comparative constructions perform five syntactic functions: subject, predicative, object, attribute, and adverbial modifier of comparison.

Keywords: comparative constructions, Old English, immediate constituents analysis, syntactic functions.

Багатоаспектність явища порівняння постійно привертає увагу дослідників. Порівняння вбачаємо буквально у всіх сферах людської діяльності: у науковому пізнанні, літературно-художній творчості, навчально-педагогічній справі, виробничій та побутовій життєвій діяльності [1, 3]. Про порівняння існує безліч праць [3, 166]. Лінгвістика вивчає порівняння як мовну категорію,

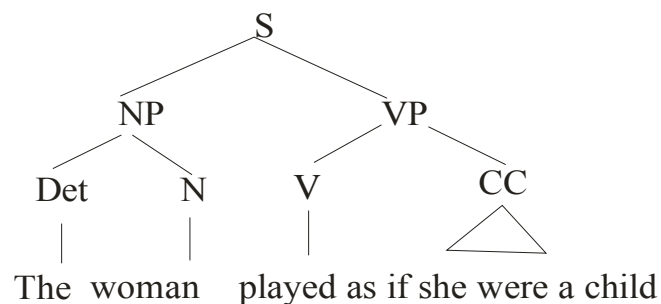
де порівняння – це “мовна конструкція, що реалізує пізнавальний акт” [6, 6]. Інакше кажучи, “мовне порівняння – це конструкція, основу змісту якої становить компаративна семантика” [8, 30]. Категорія порівняння в основному виражається за допомогою порівняльної конструкції, яка є чотиричленною, на відміну від тричленною порівняльної конструкції в логіці, від якої вона відрізняється за показником порівняльних відношень – засобом мовного оформлення компаративної семантики [див. 4], що дає нам можливість навести визначення поняття порівняльної конструкції: **порівняльна конструкція** – це мовна структура, яка реалізує пізнавальний компаративний акт через словесне оформлення порівняльної семантики за допомогою суб’єкта порівняння, об’єкта порівняння, основи порівняння та показника порівняльних відношень.

Порівняльна конструкція давньоанглійської мови є чотиричленною структурою з різнорівневими засобами вираження, дослідження якого здійснюється з урахуванням морфолого-синтаксичного та лексико-семантичного планів вираження порівняльних конструкцій.

Беручи до уваги те, що “синтаксис керує граматичним узгодженням слів” [5, 22], а поняття синтаксичної функції є фундаментальним для синтаксису [10, 68–69; 2; 7, 43], для комплексного дослідження граматичного рівня порівняльних конструкцій необхідно дослідити їх синтаксичні функції. Звідси метою статті є встановлення синтаксичних функцій порівняльних конструкцій у давньоанглійських текстах.

Матеріалом дослідження слугували різні за жанром пам’ятки давньоанглійського (д.-а.) періоду (VII – XI ст.), обсягом в 115 586 слів, з яких методом суцільної вибірки було вилучено 819 порівняльних конструкцій з аналітичними та синтетичними показниками порівняльних відношень.

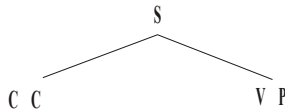
У процесі аналізу структури речень з порівняльними конструкціями проводиться компонентний аналіз структури речення, при цьому речення представлене як “перевернуте дерево”, гілки якого відображають внутрішню будову речення, оскільки речення становлять ієрархічну конструкцію, де слова групуються у поступово більші структурні одиниці [пор.: 11, 241; 9, 493; 13, 171]:

де S – речення, NP – іменна група, N – іменник, VP – дієслівна група, V – дієслово, CC – порівняльна конструкція.

Вивчивши порівняльні конструкції в складі речення за допомогою структурного аналізу, який передбачає безпосереднє дослідження явища у мові, ми дійшли висновку, що порівняльні конструкції виконують такі синтаксичні функції:

- підмета

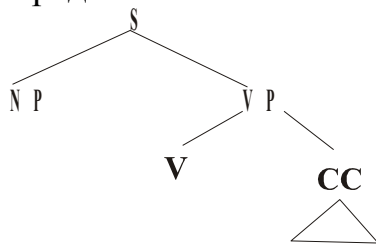

(1) *Ac hit me **wyrse** gelomp!*

But it to me worse happened! (Christ and Satan, 124)

Функцію підмета виконують порівняльні конструкції, які у той же час є і замкненими порівняльними конструкціями, тобто суб'єкт, об'єкт порівняння, а також показник порівняльних відношень передається однією і тією ж формою слова – вищим або найвищим ступенем порівняння прикметника. Так, у прикладі (1) підметом виступає вищий ступінь порівняння прикметника *wyrse* (гірше).

- предикатива

Функцію предикатива виконують порівняльні конструкції, які поєднуються із суб'єктом порівняння за допомогою дієслова-зв'язки та як аналітичних, так й синтетичних показників порівняльних відношень, наприклад:

(2) *Ealle we syndon **ungelice***

All we are unlike

***þonne** þe we iu in heofonum hæfdon æror*

when we before in heaven had earlier

wlite and weorðmynt.

brightness and honour (Christ and Satan, 149)

У прикладі (2) суб'єкт порівняння та об'єкт порівняння сполучені за допомогою дієслова-зв'язки *syndon* (є) та аналітичного показника порівняльних відношень *ungelice*.

(3) *To þam meðelstede **magan** gelædde*

To the place of assembly the son led

Abraham Isaac. Adfyr onbran;

Abraham Isaac The altar flame ignited

*fyrst ferhðbana no þy **fægenra** wæs.*

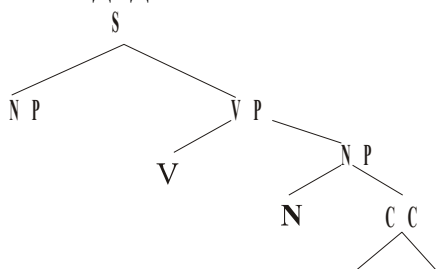
the first of murderers not more doomed was (Exodus, 397)

Приклад (3) презентує імпліцитну порівняльну конструкцію, де відсутнє експліцитне вираження об'єкта порівняння, а показник порівняльних відношень – вищий ступінь порівняння прикметника *fægenra* (більш приречений) – сполучається з суб'єктом порівняння за допомогою дієслова-зв'язки *wæs*.

Функцію предикатива також виконує порівняльна функція, що вводиться за допомогою синтетичного показника порівняльних відношень *genealæceað* (бути як), який, в свою чергу, є дієсловом-зв'язкою:

- (4) *For þæt gebiddað ealle halige to þe on tilne tima, for þæt*
 For that reason ask entirely holy to you on aimed time for that reason
þonne, and for eallum heora goodum dædum, ne genealæcð him na
 then and for all their good deeds not are like him not even
þæt flod þæra myclena wætera...
 that flood the increased water (Psalm 31: 6)

- додатка

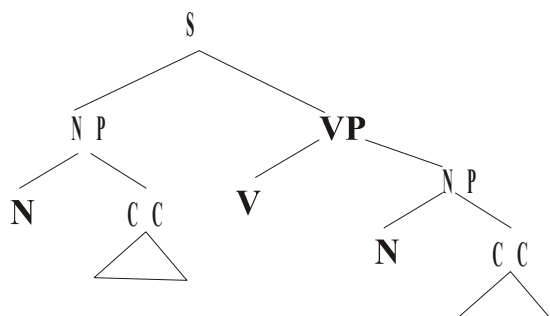

Функцію додатка виконують порівняльні конструкції, що входять до складу порівняльних конструкцій з синтетичними показниками порівняльних відношень, наприклад:

- (5) *Hæfde se goda Geata leoda*
 Had the good of Geats people
ceþpan gecorone þara þe he cenoste
 warriors chosen that he the keenest
findan mihte
 find could (Beowulf, 205)

У прикладі (5) функцію додатка виконує порівняльна конструкція виражена прикметником у найвищому ступені порівняння – *cenoste* (найревніший).

- означення

Функцію означення виконують порівняльні конструкції, які поєднуються з об'єктом порівняння за допомогою як аналітичних, так й синтетичних показників порівняльних відношень, наприклад:

- (6) *Gestrudan gestreona under stanhlidum,*

Plundered treasure under stone walls
swilc eall swa þa eorlas agan sceoldon,
 such all as those earls possess should
oðþæt hie burga gehwone abrocen hæfdon,
 till they cities beautiful destroyed had
þara þe þam folce to friðe stodon.
 which to that people for security stood (Daniel, 61)

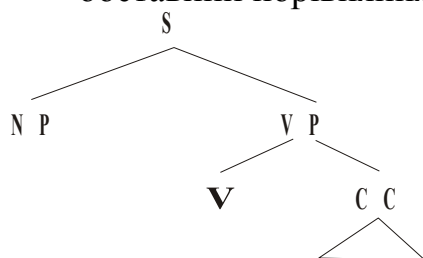
Так, у прикладі (6) порівняльна конструкція поєднується з суб'єктом порівняння *gestreona* (скарб) за допомогою аналітичного показника порівняльних відношень *swa*

Приклад (7) презентує порівняльну конструкцію з синтетичним показником порівняльних відношень *leofost* (найдорожчий):

(7) *Hwæt, ge nu eagum to on lociað,*
 Behold, you now with eyes look
folca leofost, færwundra sum,
 people dearest, awesome wonder some
hu ic sylfa sloh and þeos swiðre hand
 how I myself struck, and in the right hand
grene tacne garsecges deop.
 a green banner, the ocean's depth (Exodus, 278)

Необхідно зазначити, що порівняльні конструкції виконують функцію препозитивного і постпозитивного означення. Хоча модифікатори в іменних групах давньоанглійської мови передують головному іменнику [12, 46], однак більшість порівняльних конструкцій (198 з 306) вживаються після іменника та виконують функцію постпозитивного означення, що можна пояснити структурою порівняльної конструкції. Як зазначено вище, вона є чотиричленною і суб'єкт порівняння, як правило, знаходиться перед об'єктом порівняння, що вводиться за допомогою показників порівняльних відношень.

- обставини порівняння

Функцію обставини порівняння виконують порівняльні конструкції, що входять до складу структур як з синтетичними, так і аналітичними показниками порівняльних відношень, наприклад:

(8) *ðær he to geseah,*
 When he watched
þuhte him þæt se wudubeam wilddeor scylde,
 seemed to him that the tree wild animals sheltered
ane æte eallum heolde,
 at once food for all held
swylce fuglas eac heora feorhnere

just as birds also their nourishment
on þæs beames bledum name.

in the tree's fruits took (Daniel, 503)

У прикладі (8) порівняльна конструкція вводить за допомогою аналітичного показника порівняльних відношень *swylce*, а в прикладі (9) показник порівняльних відношень – синтетичний: найвищий ступінь порівняння прислівника *gearwost* (найбільш охоче):

(9) *Wod under wolcnum to þæs þe he winreced,*
Went under clouds till he the wine hall
goldsele gumena, gearwost wisse,
goldhall of men, most gladly noticed
fættum fahne.
with fretwork flashing (Beowulf, 714)

Функцію обставини порівняння порівняльні конструкції виконують найчастіше (347 з 819), що можна пояснити тим, що дієслово, яке виступає в реченні присудком, є основою порівняння – ознакою, за допомогою якої здійснюється акт порівняння.

Кількісний розподіл використання порівняльних конструкцій в певних синтаксичних функціях за даними нашої вибірки представлений у Таблиці 1:

Таблиця 1

Синтаксичні функції порівняльних конструкцій в давньоанглійській мові

Синтаксична функція	підмет	предикатив	додаток	означення	обставина порівняння	Разом
Показник						
swa	-	3	-	33	235	271
gelic(e)	-	46	-	16	13	75
swa ... swa	-	10	-	5	9	24
swylc(e)	-	8	1	6	15	30
eac swa ylce	-	-	-	1	2	3
swa swa ... swylce	-	1	-	-	2	3
swa... swa...	-	-	-	1	15	16
swa ylce swa	-	-	-	1	-	1
swa... swylce...	-	-	-	-	2	2
anlice swa	-	4	-	-	5	9
swylc... swylc...	-	-	-	2	1	3
Давальний порівняльний	-	-	-	1	-	1
Вищий ступінь порівняння	5	47	4	88	18	162
Найвищий ступінь порівняння	3	27	5	152	30	217
genealæcan	-	2	-	-	-	2

Синтаксична функція	підмет	предикатив	додаток	означення	обставина порівняння	Разом
Показник						
Разом	8	148	10	306	347	819

Структурно-функціональне та кількісне дослідження 819 порівняльних конструкцій у д.-а. реченні показало, що 347 з них виконували функцію обставини порівняння, 306 – означення, 148 – предикатива. Це підтверджує робочу гіпотезу про те, що порівняння в давньоанглійській мовній картині світу відповідає загальноуніверсальним закономірностям і є способом відображення в людській свідомості реальних відношень подібності чи відмінності між предметами та явищами оточуючого світу.

Що стосується діахронічного розвитку, то у всіх століттях періоду VII–XI ст. порівняльні конструкції виконували синтаксичні функції предикатива, означення та обставини порівняння (див. табл. 2):

Таблиця 2

**Діахронія синтаксичних функцій порівняльних конструкцій
у текстах давньоанглійської мови**

Століття	VII		VIII		IX		X		XI	
Син.функц.										
підмет	0,61%	1	2,18%	5	-	-	1,87%	2	-	-
предикатив	18,9%	31	12,18%	28	26,62%	37	18,69%	20	18,44%	33
додаток	2,44%	4	1,3%	3	-	-	2,8%	3	-	-
означення	51,22%	84	50,43%	116	19,42%	27	47,67%	51	15,64%	28
обставина порівняння	26,83%	44	33,91%	78	53,96%	75	28,97%	31	65,92%	118
Разом:	100%	164	100%	230	100%	139	100%	107	100%	179

У відсотковому відношенні порівняльні конструкції у досліджуваних д.-а. текстах найчастіше виконували функцію обставини порівняння в XI ст.: 65,92% (118 прикладів із 179 цього періоду); найрідше – синтаксичну функцію підмета у VII ст.: 0,61% (1 приклад із 164 цього періоду). У IX та XI ст. порівняльні конструкції не виконували в текстах функції підмета та додатка. Зроблено припущення, що порівняльні конструкції не вживалися у синтаксичних функціях підмета й додатка у досліджуваних давньоанглійських текстах сакрального змісту.

Необхідність подальшого дослідження полягає у перспективі зіставного аналізу порівняльних конструкцій у текстах давньоанглійського, середньоанглійського та сучасного англійського періодів.

Література

1. Бартон В. И. Сравнение как средство познания : [монография] / Виталий Иванович Бартон. – Минск : Изд-во БГУ, 1978. – 127 с.
2. Бархударов Л. С. К вопросу о поверхностной и глубинной структуре предложения / Л. С. Бархударов // Вопросы языкознания. – 1973. – № 3. – С. 50–61.
3. Будагов Р. А. Метафора и сравнение в контексте художественного целого / Р. А. Будагов // Человек и его язык. – М., 1979. – С. 95–170.
4. Ікалюк Л. М. Порівняння як засіб пізнання світу / Л. М. Ікалюк // Мова і культура. - К. : Вид. Дім Дмитра Бураго, 2005. – Вип. 8. – С. 191–195.
5. Кравец А. С. Топологическая структура смысла / А. С. Кравец // Методологические проблемы когнитивной лингвистики : Научное издание / [под ред. И. А. Стернина]. – Воронежский государственный ун-т, 2001. – С. 17–25.
6. Кучеренко І. К. Порівняльні конструкції мови в світлі граматики : [монографія] / Ілля Корнійович Кучеренко. – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1959. – 106 с.
7. Мороховский А. Н. Слово и предложение в истории английского языка : [монография] / Александр Николаевич Мороховский. – К. : Вища школа. Головное изд-во, 1979. – 216 с. – Библиогр. : С. 202 – 213.
8. Шаповалова Н. Функціонально-семантична категорія порівняння в сучасній українській мові / Н. Шаповалова // Семантика і прагматика граматичних структур : зб. наук. пр. / [ред. А. Загнітко] ; Донецький держ. ун-т. – Донецьк, 1998. – С. 30–36.
9. Brown E. K. Transformational-Generative Grammar / Keith Brown E // The linguistics encyclopedia / [ed. Kirsten Malmkjær]. – Routledge, 1996. – P. 482–497.
10. Chomsky N. Aspects of the Theory of Syntax / N. Chomsky. - Cambridge, Mass.: MIT Press, 1965. – 276 p.
11. Delahunty G. P. Language, Grammar, and Communication: a Course for Teachers of English / Delahunty Gerald P., Garvey James J. – McGraw-Hill, 1994. – 442 p.
12. Fischer O. The Syntax of Early English / Fischer O., Kemenade Ans van, Koopman Willem, Wurf Wim van der. – Cambridge University Press, 2000. – 341 p.
13. O'Grady W. Contemporary Linguistic Analysis : an Introduction / O'Grady William, Archibald John. – Addison Wesley Longman, 2000. – 658 p.